ISSN 2654-2366

Archive

Open Access Scientific Journal

ISSN 2654-2366

Volume 3 – 2007 Offprint

Volume No: Archive Volume 3, 2007
Editor: K. Kalogeropoulos
Date: April 10, 2007

Παραπομπή ως: Σιούλη Κατάκη, Ζ. 2007. "Φυλή, φρατρία, δήμος και η ιδιότητα του πολίτη," *Archive*, 3: 35-40 DOI: 10.5281/zenodo.4577287

Φυλή, φρατρία, δήμος και η ιδιότητα του πολίτη

Λέξεις κλειδιά: *αθηναϊκή δημοκρατία*, *αρχαία Ελλάδα*, *δήμος*, *πόλις*, *πολίτης*, *φρατρία*, *φυλή*

Ζ. Σιούλη Κατάκη, Υ/Δ Πανεπιστημίου Πελοποννήσου

Abstract
Citizenship in antiquity was the means of acquiring rights and obligations in the organization of the city-state. Many benefits, such as individual freedom, the acquisition of land, the ability to "vote and be elected", participation in events and benefits from the city, are directly related to citizenship, which was defended by primitive social groups. The faction, the tribe and the municipality were the dominant starting points for the acquisition or exercise of this status and are the subject of this study.

Αποτελεί διαπίστωση, ότι η ιδιότητα του πολίτη στην αρχαιότητα ήταν το μέσον απόκτησης δικαιωμάτων και υποχρεώσεων στην οργάνωση της πόλης-κράτους. Πολυπόθητα οφέλη, όπως η ατομική ελευθερία, η απόκτηση γης και ακίνητης περιουσίας, η δυνατότητα του «εκλέγειν και εκλέγεσθαι», η συμμετοχή σε εκδηλώσεις αλλά και παροχές από την πλευρά της πόλης, συνδέονται άμεσα με την ιδιότητα του πολίτη, την οποία προασπίζονταν αρχέγονες κοινωνικές ομάδες. Η φρατρία, η φυλή και ο δήμος υπήρξαν οι κυρίαρχες αφετηρίες, για την απόκτηση ή την άσκηση της ιδιότητας αυτής και αποτελούν αντικείμενο της συγκεκριμένης μελέτης.

Στην πρώτη ενότητα, θα αναφερθούμε στο ρόλο της φυλής και της φρατρίας, κατά την αρχαϊκή περίοδο, σε σχέση με το αριστοκρατικό καθεστώς που επικρατούσε στην Αττική και στη δεύτερη στο ρόλο του δήμου. Καθώς ο δήμος αποκτά πολιτική ισχύ με τις μεταρρυθμίσεις του Κλεισθένη, η ιδιότητα του πολίτη επεκτείνεται και συνδέεται άμεσα με την εγκαθίδρυση της δημοκρατίας. Ακολούθως, εφόσον οι πολίτες αποτελούσαν μειοψηφία, ανάμεσα στις γυναίκες, τους δούλους και τους μέτοικους, θα περιγράψουμε πώς διατήρησαν την ομοιογένεια και τη συνοχή τους ως πολιτικό σώμα.

Ο ρόλος της φυλής
Τα φυλετικά κράτη, με ασαφή στην αρχή εδαφικά όρια λόγω συχνών μετακινήσεων, δημιουργούνται από τη διάσπαση ενός φύλου σε περισσότερα τμήματα ή από ένωση φυλών της ίδιας προέλευσης Το φύλο διαιρείται σε φυλές, φρατρίες και γένη που αντιστοιχούν σε δεσμούς αίματος ή ενδεχόμενης κατασκευασμένης καταγωγής[1]. Οι δυο επικρατέστερες φυλές, στον ελλαδικό χώρο, η Δωρική και Ιωνική, με δικούς τους οργανωτικούς μηχανισμούς, ορίζουν την πολιτική, την οικονομία και την οργάνωση του στρατού της επικράτειάς τους, στηριζόμενες στη συνοχή της φυλετικής ομάδας. Της φυλής ο αρχηγός (Φυλοβασιλέας[2]) συγκεντρώνει διοικητικές, στρατιωτικές και θρησκευτικές αρμοδιότητες και συνεργάζεται με το συμβούλιο, το οποίο αποτελούν οι αρχηγοί των γενών και των φρατριών. Τέλος, η συνέλευση των πολεμιστών απορρίπτει ή εγκρίνει τις αποφάσεις τους. Η έννοια του πολίτη είναι ταυτόσημη με του πολεμιστή, καθώς πολίτης είναι αυτός που δύναται να εξοπλίζεται και να υπερασπίζεται την πόλη. Ο σημαντικός ρόλος της υπεράσπισης της πόλης διαπιστώνεται κι από το γεγονός ότι

[1] Andrews 1987, 126.
[2] Ραμού-Χαψιάδη 1987, 136. *Ο φυλοβασιλέας εκλεγόταν από τα μέλη της φυλής και διατήρησε μέχρι την κλασική περίοδο κάποιες δικαστικές αρμοδιότητες.*

οι πολίτες χωρίζονταν σε τάξεις, ανάλογα με την ικανότητά τους να εξοπλίζονται, έως τον 5ο αι. ΠΚΕ, ώσπου οι ανάγκες για οπλίτες ή κωπηλάτες επιβάλλουν τη χρήση ξένων ή δούλων.

Στην Αθήνα οι αριστοκρατικές οικογένειες της Ιωνικής φυλής, παρουσιάζονται διαιρεμένες σε τέσσερις φυλές, (Γελέοντες, Όπλητες, Αιγικορείς, Αργαδείς)[3], οι οποίες με γενεαλογικά κατασκευάσματα διασφάλιζαν την εδαφική και πολιτική κυριαρχία περιοχών καθώς αποτελούσαν οι ίδιες τμήμα στρατού. Έτσι κατέχουν πλούτο, δύναμη, επιβάλουν ένα εθιμικό δίκαιο, αποδίδουν τον τίτλο του πολίτη μόνον στους κατέχοντες έγγειο ιδιοκτησία[4], μέχρις ότου απαιτείται η ανάγκη διεύρυνσης ένεκα της κοινωνικοοικονομικής δυσαρέσκειας, που εκδηλώνεται από τους απλούς πολίτες της περιόδου αυτής, οι οποίοι, σύμφωνα με τις ασαφείς πληροφορίες που έχουμε, αποκτούν δικαιώματα κάτω από ευνοϊκές συγκυρίες.

Ο ρόλος της φρατρίας

Πυρήνας στην οργάνωση της πόλης αποτελεί το γένος, από τη συνένωση συγγενικών γενών προκύπτει η κοινωνική ομάδα της φρατρίας, η οποία εκπληρώνει θρησκευτικά, διοικητικά και κοινωνικά καθήκοντα. Ως θρησκευτικά σωματεία, οι φρατρίες, συνόδευαν με τελετές τις κυριότερες στιγμές της ζωής του πολίτη από τη γέννηση έως το θάνατό του, είχαν δικά τους ιερά όπου λάτρευαν τις θεότητές τους και δικαίωμα κατοχής ακίνητης περιουσίας. Τα μέλη της φρατρίας εξέλεγαν αρχηγό (Φρατρίαρχο), ο οποίος συγκαλούσε τις συνελεύσεις και φρόντιζε για τα οικονομικά των ιερών. Κάθε Φθινόπωρο οι γονείς προσέρχονταν με τα νεογέννητα και τους εφήβους, την τρίτη ημέρα (Κουρεώτις) της πολυήμερης και σημαντικής γιορτής των Απατουρίων, που γίνονταν προς τιμή του φράτριου Δία και της φράτριας Αθηνάς. Με τελετουργική θυσία (Μείον) την οποία πρόσφερε ο πατέρας, παρουσιαζόταν ενώπιον της φρατρίας το νεογέννητο για την αποδοχή του από τους φράτορες. Τη μετάβαση των αγοριών από την παιδική ηλικία στην εφηβεία αποτελούσε μια άλλη τελετουργία (Κουρείον), κατά την οποία ο πατέρας ορκιζόταν ότι το παιδί του προερχόταν από νόμιμο γάμο. Η συγκεκριμένη ημέρα αναγνώρισης, του νέου μέλους της, ήταν από τις σημαντικότερες της πολιτικής του ζωής και απαραίτητη για την εγγραφή του, κατά την εφηβεία, στους καταλόγους των δήμων. Επιπλέον, κατόπιν αυτής μπορούσε να ασκήσει τα κληρονομικά του δικαιώματα. Στα Απατούρια υπήρχε αντίστοιχη τελετή για την αναγνώριση των κοριτσιών (Γαμηλεία)[5], σύμφωνα με την οποία, τους αποδίδονταν ο τίτλος των αστών αλλά δεν τους αναγνωρίζονταν καμιά δικαιοπρακτική δυνατότητα και ακόμη περισσότερο κανένα πολιτικό δικαίωμα[6] ωστόσο, διαδραμάτιζαν σημαντικό ρόλο στη μεταβίβαση της πολιτικής ιδιότητας[7]. Οι πληροφορίες από τα ληξιαρχεία της φρατρίας ήταν χρήσιμες για αποφάσεις σε δικαστικές υποθέσεις καθώς οι δικαστές πληροφορούνταν για το ποιόν του κατηγορουμένου. Σύμφωνα με το νόμο του Δράκοντα (ίσχυε αδιάλειπτα έως το 408 ΠΚΕ) σε περιπτώσεις ακούσιου φόνου, το δικαστήριο των Εφετών εξέλεγε δέκα από τα σημαντικότερα μέλη της φρατρίας του δράστη, για να διεκδικήσουν είτε τη δίωξη είτε αποζημίωση όταν το θύμα δεν είχε συγγενείς[8]. Η αποζημίωση, που προερχόταν από τις ανωτέρω περιπτώσεις αποτελούσε περιουσία της φρατρίας και χορηγείτο στα μη προνομιούχα μέλη της, ενδεικτικό κοινωνικής αλληλεγγύης αλλά και εμπλοκής της σε οικονομικές και κοινωνικές υποθέσεις.

---

[3] Mosse 1996, 42.
[4] Chatelet 1962, 61.
[5] Πετρόπουλου *κ.ά.* 2000, 313.
[6] Σακελλαρίου 1999, 130.
[7] Mosse 1996, 47.
[8] Σακελλαρίου 1999, 60.

Ο ρόλος του δήμου ως δημοκρατικό κύτταρο της πόλης

Με τη μεταρρύθμιση του Κλεισθένη[9] οι φυλές μεταβίβασαν πολλές από τις έως τότε εθιμικές αρμοδιότητές τους στους δήμους, οι οποίοι από απλοί συνοικισμοί μετατράπηκαν σε αυτόνομες κοινότητες με πολιτική ισχύ και φορείς της κρατικής εξουσίας στην περιφέρεια αλλά και κέντρα παραγωγής προτάσεων πάνω στα ζητήματα της πόλης. Οι εκατό περίπου δήμοι, που προϋπήρχαν της μεταρρύθμισης, αυξήθηκαν καθώς και η ένταξη νέων πολιτών[10] στην πολιτική κοινότητα καθιέρωσε τα νέα δεδομένα. Η κατοχή γης δεν αποτελεί πλέον προϋπόθεση για να έχει κάποιος την ιδιότητα του πολίτη. Επίσης, η υποχρέωση των πολιτών να χρησιμοποιούν δίπλα στο όνομα του γεννήτορά τους, το όνομα του δήμου τους, αποτελεί «επανάσταση». Τα ονόματα πλέον που έφεραν οι πολίτες δε δήλωναν ταξική, κοινωνική υπεροχή έτσι περιορίζονταν οι ισχυροί να προβάλουν την καταγωγή τους που αποτελούσε μέσο καταχρήσεων και δημιουργήθηκε ταυτόχρονα ένα αίσθημα ισονομίας και ασφάλειας στους υπόλοιπους πολίτες[11]. Στην πορεία, ως κριτήριο απόκτησης της πολιτικής ιδιότητας, διαφοροποιήθηκε και το θέμα της καταγωγής. Για την κατοχή της ιδιότητας του πολίτη μέχρι τα μέσα του 5ου αι. ΠΚΕ απαιτείτο μόνον η πολιτική ιδιότητα του πατέρα[12], ενώ με το ψήφισμα που πρότεινε ο Περικλής (451 ΠΚΕ) θεωρείτο πολίτης αυτός που κατάγεται από πατέρα πολίτη και μητέρα αστή[13].

Ο πολίτης στα πλαίσια του δήμου

Ο πλέον σημαντικός ρόλος που επιτελούσε ο δήμος ήταν η παρακολούθηση και ενημέρωση των μητρώων των μελών του. Ο Αθηναίος νέος με την εγγραφή στο δημοτολόγιο έκανε το τελευταίο νομικό βήμα για να αποκτήσει την πολιτική ιδιότητα. Η εγγραφή του γινόταν αφού συμπλήρωνε το δέκατο όγδοο έτος της ηλικίας του στο «ληξιαρχικόν γραμματείον» που ήταν εγγεγραμμένος ο πατέρας του[14]. Οι απαραίτητες προϋποθέσεις δηλαδή αν ήταν γνήσιο παιδί Αθηναίου, αν ήταν ελεύθερος και αν είχε την ηλικία που απαιτείτο, για την αποφυγή παρατυπιών ελέγχονταν εκ νέου από τη βουλή των πεντακοσίων όπως και κατά τη δοκιμασία των αρχόντων ή κατά τη διεξαγωγή του «διαψηφισμού[15]».

Με την ολοκλήρωση της εγγραφής, παρουσία ενός κοσμήτη και δέκα σωφρονιστών (ένας από κάθε φυλή), τα αγόρια από την τάξη των παίδων περνούσαν στην τάξη των εφήβων. Οι νέοι

---

[9] Osborne 2000, 430-432. «*Ο Κλεισθένης προσέδωσε στη φυλή καινούριο θεσμικό περιεχόμενο υπηρετώντας τις πολιτικοκοινωνικές εξελίξεις του 6ου αι. ΠΚΕ, εντούτοις, αμφισβητείται από τη σύγχρονη έρευνα εάν η όλη του προσπάθεια είχε καθαρά ιδεαλιστικά κίνητρα*».

[10] Σακελλαρίου 1999, 100. «*Ο Κλεισθένης αύξησε το πολιτικό σώμα εντάσσοντας σε αυτό ξένους ακόμη και δούλους που ήταν χρόνια εγκατεστημένοι στην Αττική τους επονομαζόμενους οργεώνες*».

[11] Σακελλαρίου 1999, 104.

[12] Μήλιος *κ.ά.* 2000, 59. «*Παραδείγματα μητρόξενων αποτελούν ο Κλεισθένης, Κίμωνας και πολλοί άλλοι επιφανείς Αθηναίοι*».

[13] Glotz 1981, 276. «*Έτσι καταπολεμήθηκε η αριστοκρατική συνήθεια, κατά την οποία επιφανείς Αθηναίοι για πολιτικούς, οικονομικούς λόγους παντρεύονταν κόρες ευγενών, πλουσίων από άλλες περιοχές*».

[14] Osborne 2000, 436.

[15] Σακελλαρίου 1999, 130. «*Κάθε φορά που εντείνονταν οι υποψίες ότι ο αριθμός των παρανόμων πολιτών στην πόλη είχε αυξηθεί γινόταν Διαψηφισμός. Η Εκκλησία του Δήμου αποφάσιζε να γίνει παραβολή των ονομάτων που αναγράφονταν στον εκκλησιαστικό πίνακα με αυτά που αναγράφονταν στα δημοτικά ληξιαρχικά γραμματεία. Κάθε ασυμφωνία μεταξύ των δυο αρχείων παραπεμπόταν στο δικαστήριο*».

έδιναν όρκο, στα ιερά της πόλης, να υπερασπίζονται την πατρίδα τους, τα σύνορα, τους θεσμούς της, να μην εγκαταλείπουν τους συντρόφους τους στη μάχη. Κατόπιν εξοπλιζόμενοι εκτελούσαν περιπολίες στα φυλάκια της Αττικής υπηρετώντας τη στρατιωτική τους θητεία για δύο έτη. Παράλληλα συμμετείχαν σε εορταστικές εκδηλώσεις ή στρατιωτικές επιδείξεις. Ο αθηναϊκός στρατός και οι επιμέρους υποδιαιρέσεις του συγκροτείτο με βάση τις δέκα φυλές. Οι οπλίτες της κάθε φυλής σχημάτιζαν μια μονάδα (τάξις), η οποία αποτελούσε το μεγαλύτερο τακτικό τμήμα του αθηναϊκού πεζικού.

Ο δήμος διέθετε συνελεύσεις, άρχοντες και δήμαρχο ο οποίος εκλεγόταν κάθε χρόνο από τους δημότες και ήταν υπεύθυνος για τις τοπικές υποθέσεις. Σημαντικός ήταν ο ρόλος του στον καθορισμό των υποψηφίων αρχόντων και βουλευτών, ενώ ανώτατο συλλογικό όργανο, ήταν η συνέλευση των δημοτών, η οποία έπαιρνε και τις τελικές αποφάσεις. Τέλος, καθώς, οι δήμοι αντικατόπτριζαν την πολιτική διοίκηση, διατηρούσαν Ταμείο, Αστυνομία (εισέπρατταν φόρους και φρόντιζαν για την υλοποίηση κατασχέσεων, την είσπραξη προστίμων που επέβαλε η κεντρική εξουσία στα μέλη της) και Ιερατείο (οργάνωναν τις θρησκευτικές εκδηλώσεις της επικράτειάς τους).

Η έμμεση άσκηση της ιδιότητας του πολίτη

Η άμεση συμμετοχή όλων των πολιτών στη λήψη αποφάσεων των κρατικών υποθέσεων εξασφαλιζόταν μέσα από τους μηχανισμούς της Εκκλησίας του Δήμου, της Βουλής των Πεντακοσίων και του δικαστηρίου της Ηλιαίας. Στην ανώτατη εξουσία, τη συνέλευση του λαού, την Εκκλησία του Δήμου, συμμετέχουν ανεξάρτητα από την τάξη που ανήκουν όλοι οι πολίτες, από το εικοστό έτος της ηλικίας τους και η σύγκλησή της γινόταν από τους πρυτάνεις, δηλαδή τους βουλευτές της φυλής που ασκούσε την πρυτανεία.

Στον βασικό φρουρό και ταυτόχρονα συμβουλευτική εξουσία του πολιτεύματος, την Βουλή των Πεντακοσίων συμμετείχαν πενήντα «πρόκριτοι» κάθε φυλής, (ετήσια θητεία) στην ηλικία τουλάχιστον των τριάντα ετών, οι οποίοι βρίσκονταν σε στενή συνεργασία με τους ανώτερους αξιωματούχους. Παρόλα αυτά, υπήρχαν δήμοι που δεν εκπροσωπούνταν με τον ίδιο αριθμό βουλευτών στη βουλή. Για παράδειγμα η *μεσόγαια*, έστελνε λιγότερους βουλευτές από τις ομάδες που βρίσκονταν στην *παραλία* και στο *άστυ* κι ας ανήκαν στην ίδια φυλή.

Ενδεικτικό λαϊκής κυριαρχίας ήταν ο θεσμός των ηλιαστικών δικαστηρίων. Μέσω αυτών οι πολίτες διαχειρίζονταν αστικές και ποινικές υποθέσεις με εξαίρεση τις υποθέσεις που αφορούσαν φόνο, τραυματισμό, εμπρησμό και φαρμακία, οι οποίες εκδικάζονται από τον Άρειο Πάγο και άλλα ειδικά δικαστήρια. Τα μέλη τους (6.000 ηλιαστές) κληρώνονταν από τους καταλόγους των δήμων (εξακόσιοι πολίτες από κάθε φυλή) αρκεί να ήταν άνω των τριάντα ετών[16].

Τέλος, η πόλη-κράτος εγκαθίδρυσε τον θεσμό της «μισθοφοράς», δηλαδή παροχή δικαστικού, στρατιωτικού, βουλευτικού και από τον 4ο αιώνα και μετά, εκκλησιαστικού μισθού δίνοντας την δυνατότητα συμμετοχής στα κοινά ακόμη και στις φτωχότερες τάξεις. Έτσι ο πολίτης (βασικός φορέας εξουσιών –λαϊκή κυριαρχία) ανταποκρίνεται με επιτυχία στα καθήκοντά του μέσα από την πληθώρα αξιωμάτων και αρμοδιοτήτων.

[16] Mosse 1983, 176.

Ο ρόλος της φυλής, της φρατρίας και του δήμου μετά τον Κλεισθένη

Η αύξηση των φυλών και η ισότιμη, ισόρροπη παράστασή τους στα ανώτατα πολιτειακά – θεσμικά όργανα του κράτους, ενδυνάμωσε τον πολιτικό ρόλο τους, (εφόσον ως εκλογικές ενώσεις, εκπροσωπούνταν από τον ίδιο αριθμό αντιπροσώπων από κάθε φυλή ανά αρχή) και αποτέλεσε τις βάσεις του δημοκρατικού πολιτεύματος. Οι δέκα νέες φυλές δεν είχαν εδαφική συνάφεια, αποτελούνταν καθεμιά από τρεις περιφέρειες (τριττύες, μια για το άστυ, μια από τα παράλια και μια από τη μεσόγαια) και δεν στηρίζονταν πλέον στη συγγένεια αλλά στους εντόπιους. Παράλληλα, ο Κλεισθένης, εκτιμώντας τις παραδόσεις των προηγούμενων φυλών που είχαν σχέση με το θρησκευτικό συναίσθημα, όρισε για κάθε φυλή τον ήρωα-θεότητα που θα τιμούσε.

Ουσιαστικά στους δήμους γίνονταν οι πολιτικές διεργασίες, το αποτέλεσμα των οποίων υλοποιούνταν μέσα από τον αντιπροσωπευτικό ρόλο των φυλών με την αποστολή των ικανότερων εκπροσώπων, όπως, για παράδειγμα των δέκα στρατηγών, που εκλέγονταν ένας από κάθε φυλή μέχρι και τις αρχές του 5ου αι ΠΚΕ. Η καθιέρωση των δέκα στρατηγών αφαίρεσε την ισχύ του Πολέμαρχου, ο οποίος μπορούσε να ανατρέψει το πολίτευμα.

Οι αλλαγές αυτές ανάγκασαν ετερόκλητες κοινωνικές ομάδες να συγκεράσουν απόψεις και νοοτροπίες μέσα από δημοκρατικές διαδικασίες που δρομολογούνταν στις κατά τόπους συλλογικές αρχές. Επιπλέον, οι παλιές οργανωμένες ομάδες, οι οποίες στήριζαν την ισχύ τους είτε μέσα από ένα πλέγμα συγγενικών- πελατειακών σχέσεων, είτε μέσα από παραδοσιακές-θρησκευτικές τελετές έπαψαν να λειτουργούν ως αυτόνομες οντότητες. Ωστόσο, συνέχισαν να παρέχουν ιερείς σε παραδοσιακές τελετές στα όρια της επιρροής τους, αλλά τα ιδιαίτερα ήθη και έθιμα, λατρευτικές παραδόσεις και δοξασίες, τις οποίες ακολουθούσε παλαιότερα κάθε φυλή, άρχισαν να διαπλέκονται σχηματίζοντας ένα νέο πολιτισμικό αποτέλεσμα, το οποίο βοήθησε στην ομογενοποίηση του αθηναϊκού λαού. Πάνδημο χαρακτήρα απέκτησαν λατρείες, οι οποίες υιοθετήθηκαν και επισημοποιήθηκαν από το κράτος. Η φρατρία στην κλασική περίοδο απομακρύνεται από το πολιτικό σύστημα, αλλά συχνά πιστοποιεί την κοινωνική θέση κάποιου μέλους της, καθώς ως συγγενική ομάδα δεν παύει να ενδιαφέρεται και να στηρίζει τις οικογενειακές υποθέσεις. Τέλος, με την παρακμή της Αθηναϊκής δημοκρατίας (από το τελευταίο τέταρτο του 4ου αι. και μετά) ο πολιτικός ρόλος των δήμων γίνεται συμβολικός, εξακολουθεί να διαδραματίζει τοπικό ρόλο ενώ οι φρατρίες σταδιακά εξαφανίζονται[17].

Απονομή και στέρηση της ιδιότητας του πολίτη

Η ιδιότητα του πολίτη, κατά την κλασική περίοδο, απονεμόταν, από τον δήμο[18], σε εξαιρετικές περιπτώσεις ως ανταμοιβή, τιμητική διάκριση για διακεκριμένες υπηρεσίες προς την πόλη είτε σε άτομα, είτε σε ομάδα ατόμων[19] [20]. Οι «ποιηταί πολίται» αποκτούσαν όλα τα δικαιώματα, τα οποία προαναφέραμε εκτός του να εκλέγονται άρχοντες ή να αποτελούν μέλη του ιερατείου.

[17] Andrews 1987, 137.

[18] Mosse 1983, 51. «*Μετά την συγκατάθεση του δήμου η επιβεβαίωση γινόταν την επομένη ημέρα στην εκκλησία του Δήμου μετά από μυστική ψηφοφορία έξη χιλιάδων μελών*».

[19] Μήλιος *κ.ά.* 2000, 65. «*Οι Αθηναίοι απένειμαν το δικαίωμα του πολίτη με ομαδικές απονομές στους Πλαταιείς, Σάμιους αλλά και σε μέτοικους, επίσης αντί για απονομή πολιτικής ιδιότητας αναγνώρισαν μικτούς γάμους μεταξύ Αθηναίων και Ευβοέων*».

Παρ' όλα αυτά θεωρείται βέβαιο, ότι ένας ξένος μπορούσε να αποκτήσει το δικαίωμα του πολίτη με το τέχνασμα της υιοθεσίας, εντασσόμενος σε κάποιο διάταγμα ομαδικών πολιτογραφήσεων[20] ή ακόμη και με χαριστικές εγγραφές από διεφθαρμένους δημάρχους[21]. Προς προστασία των θεσμών από παράνομες αποκτήσεις πολιτικών δικαιωμάτων υπήρχε η κατηγορία της «γραφής ξενίας»[22], η οποία επέσυρε ποινή δουλείας και δήμευση της περιουσίας του κατηγορούμενου[23].Τέλος, υπήρχαν και κάποιες περιπτώσεις ατομικής έγκρισης της ιδιότητας του πολίτη και παραδείγματα αυτής της περίπτωσης αποτελούν απονομές σε γιους διασήμων Αθηναίων πολιτών. Ανάγκες υπεράσπισης του γοήτρου των πολιτών και οικονομικές οδήγησαν τον Περικλή να εισηγηθεί το ψήφισμα που προαναφέραμε, ωστόσο, όταν έχασε τους νόμιμους γιους του, ζήτησε ενώπιον της φρατρίας την έγκριση της πολιτικής ιδιότητας για τον γιο που είχε αποκτήσει με τη Μιλήσια Ασπασία.

Σύνοψη

Ολοκληρώνοντας, καταλήγουμε στη διαπίστωση ότι η απόκτηση και η άσκηση της ιδιότητας του Αθηναίου πολίτη προστατευόταν από τους μηχανισμούς της φρατρίας, της φυλής και του δήμου. Κατά τη διάρκεια των τριών αιώνων που παρακολουθήσαμε η οργάνωση της πολιτικής με βάση την συγγένεια της φρατρίας και της φυλής αποδυναμώθηκε, καθώς ο αναδιοργανωμένος δήμος (βραχίονας της κεντρικής εξουσίας και όργανο πολιτικής χειραφέτησης των μελών του) διασφάλισε την ισονομία, την ισηγορία και την ισοκρατία μεταξύ των πολιτών. Με τη φρατρία διευθετείτο η νομιμοποίηση των παιδιών, η φυλή, ως αυτόνομη κοινωνική ομάδα, εξέλεγε αξιωματούχους, οι οποίοι στελέχωναν τις αρχές της πόλης, και ο δήμος, ως κεντρική εξουσία, διασφάλιζε την πολιτική και κοινωνική αυτοτέλεια των ελεύθερων πολιτών.

Βιβλιογραφία

Andrews, A. 1987. *Αρχαία Ελληνική Κοινωνία*, Αθήνα: ΜΙΕΤ,

Chatelet, F. 1962. *Η γέννηση της ιστορίας- Η διαμόρφωση της ιστορικής σκέψης στην αρχαία Ελλάδα*, Αθήνα: Σμίλη

Glotz, G. 1981. *Η Ελληνική Πόλις*, Αθήνα: ΜΙΕΤ.

Μήλιος, Α. *κ.ά.* 2000. *Δημόσιος και Ιδιωτικός βίος στην Ελλάδα Ι: Από την αρχαιότητα έως και τα μεταβυζαντινά χρόνια*, Πάτρα: ΕΑΠ,

Mosse, C. 1996. *Ο πολίτης στην Αρχαία Ελλάδα: Γένεση και εξέλιξη της πολιτικής σκέψης και πράξης*, Σαββάλας, Αθήνα:

Osborne, R. 2000. *Η γένεση της Ελλάδας*, Αθήνα: Οδυσσέας.

Πετρόπουλου, Α. κ.ά. 2000. *Δημόσιος και ιδιωτικός βίος στην Ελλάδα*, τόμ Α΄, Πάτρα: ΕΑΠ,

Ραμού-Χαψιάδη, Α. 1987. *Από τη φυλετική κοινωνία στην πολιτική*, Καρδαμίτσας, Αθήνα: Μ.Ι.Ε.Τ.

Σακελλαρίου, Μ.Β. 1999. *Η Αθηναϊκή Δημοκρατία*, Ηράκλειο: Πανεπιστημιακές εκδόσεις Κρήτης.

---

[20] Glotz 1981, 365. «*Έτσι σχηματίστηκε σταδιακά μια τάξη από παράνομους πολίτες, «οι παρέγραπτοι*».

[21] Glotz 1981, 385. «*Ο Δημοσθένης χαρακτήριζε αυτές τις εγγραφές φτηνό εμπόρευμα που προσφερόταν σε δούλους, γιους δούλων*».

[22] Glotz 1981, 365.

[23] Glotz 1981, 363.

ARCHIVE ISSN 2654-2366 EBE/NLG